

Ki készítette elő Vidlics Ferenc apát munkáját?

A történelmi leírások szerint már a 15. és a 16. században is voltak faluépítési kezdeményezések a monostor környékén, de a kibontakozást az akkori beharcok megakadályozták. Bakonybél történelmével foglalkozó könyvekben olvashatjuk, hogy a 15. század elején a majorság körül elindult a letelepedés, a „községalakulás”. Ezt a folyamatot azonban akadályozta a monostor ide-oda adományozásából (kommendálásából) adódó állandó jogbizonytalanság. A Mohács mezején 1526-ban elszenvedett nemzeti tragédiát követő pártharcokat és a várnagyok csatározásait ismertető leírásokban is olvashatunk az apátság körül „épülő új faluról”. A komolyabb faluépítést ebben az időben is a fêkevesztett testvérharcok tették lehetetlenné. **(5)**

A középkorban még nem tartozott település az apátságához, legalábbis nincs írásos nyoma, és a régészeti terepbejárások alkalmával sem találtak erre utaló jeleket. Az elpusztult középkori monostor temetőjében azonban a 2011-ben végzett leletmentő ásatás adatai egyértelművé tették, hogy már a középkorban is éltek itt a Bakony völgyében szolgáló népek. **(2), (3)** Olvashatjuk, hogy a középkor folyamán a bakonybéli monostor körüli falutelepítést az apátság abból a megfontolásból nem szorgalmazta, hogy ne zavarják a szerzetesek magányát. Legfeljebb a minimális szolgálai munkákat elvégző szolganépnek volt valamiféle szállása a monostor közelében. A monostor közvetlen ellátását néhány közeli birokokról oldották meg. **(21)**

A béli apátság az 1541-ben kezdődő török hódoltsági terület része lett. A kiüresedett monostor falait megerősítették és az építménybe katonaság költözött be. Egy 1560. évi irat szerint a törökök a monostort megtámadták és majdnem teljesen lerombolták. A török hódítás 1594-ben már Veszprém és Győr megyét is megszállta. A törökök Győrt négy év múlva elvesztették ugyan, de a portyázó csapatai könnyen elérték a királyi országrészben lévő város környékét. Török hódoltság elől menekülve a bakonybéli apátság a Győr megyei kajári birtokára költözött. Az apátságnak jó ideig Kajár maradt a jövedelem legfőbb forrása. A lerombolt monostor épülete a másfélszázados oszmán hódítás alatt, a 17. század végére teljesen elpusztult, a romok alig voltak föltalálhatók. Sem az időközben kinevezett apátok, sem a pannonthalmi kormányzat nem tudott gátat vetni a pusztulásnak. **(1), (2), (3), (5), (16), (21)**

A bővizű Gerence – patak Lókúttól északra, Akli pusztánál ered, s már az ősidőkben letelepedésre csábította az embercsoportokat. A nagy ívet leíró Gerence több más kisebb vízfolyásnak, így a Gella – pataknak, Öreg – sédnek, Száraz – Gerencének vizét gyűjti össze, majd az észak irányú, róla elnevezett völgyön át viszi a távoli Marcal folyóba. **(21)** A tartós esőzéskor rohanó folyóvá áradó Gerence-patak a gyakori kiöntéseivel mocsaras területté változtatta az egész völgyet, melyet fölvert a sás, elborította a reketye, a hínár. Bakonybél a korabeli térképen Pusztabélnak jelölték. A völgy elhanyagoltságára utal az is, hogy Fehérvár és Pápa között még a török katonák is a jobban járható Zirc - Porva - Fenyőfő - Pápateszér utat használták hadiútként. **(1), (2), (16)**

A bakonybéli apátság felett is rendelkező pannonthalmi főapátság a 17. század utolsó évtizedeiben a monostor körüli réteket rendszeresen bérbe adta. Volt olyan időszak, amikor a környékbeli lakosok voltak a bérlők, de dokumentumok vannak arról is, hogy a monostor körüli egykori majorság földjei, mint legelők, egy Geming nevű török földesúr tulajdonában voltak, és neki fizettek bérleti díjat a helybéli lakosok. **(4), (5)**

A 17. század közepétől az újjászerveződött pannonhalmi főapátság csak olyan személyeknek adományozta a bakonybéli apáti címet, akik egyéb hivataluknál fogva nem foglalták el az apátságot, illetve ha az mégis szándékukban állt, akkor kikötötték, hogy az apátság jövedelmét központi kezelés alatt hagyják. **(12)**

A török csapatok az 1683. évi Bécs elleni nagy török hadjárat kudarca után, az 1684-1688 közötti harcok során elvonultak Dunántúl északi térségéből, s megkezdődtek a Bakony környéki és ezen belül a bakonybéli helyreállítások. **(4)**

A török háborúk végének két béli apátja – Simonsics Gellért (1673-1689) és Rumer Márton (1689-1693) – még távol éltek a bakonybéli apátság romjaitól, s tudomásunk szerint látogatást sem tettek a hajdani monostor romjainál. Lendvay Placid pannonhalmi főapát a bakonybéli apátságot 1693. április 30-án a szentgotthárdi származású Göncz Péter - szerzetesi nevén Czelesztin - pannonhalmi perjelnek (rendi gazdasági ügyek intézőjének) adományozta. Mellette egy ideig megtartotta a pannonhalmi perjeli tisztségét is. Évekig „választott apát” volt, csak 1701-ben avatták fel apáttá. **(3), (5), (8), (16)**

Göncz Czelesztin, az első újkori apát 1696 őszén pannonhalmi szerzetes növendékek és egy felszentelt szerzetes-pap társaságában, fegyveres lovasok kíséretében személyesen is felkereste az elhagyatott monostor romjait. **(5)** Göncz Czelesztin 1696-ban és az ezt követő három éven át Pannonhalmáról irányítva nagy lelkesedéssel fogott a romok eltakarításához és a monostor újraépítéséhez. Megtisztította a völgyet, kivágatta a monostor romjait bekerítő fákat. **(1), (4), (5)** A távollét és az anyagi nehézségei miatt a munka lassan haladt. Lendvay főapát is megnehezítette a helyzetét. A főapát az egyik jelentős jövedelmi forrását, a kajári malmát áruba bocsátotta. Emiatt Göncz Czelesztin 1699-ben óvást emelt a győri káptalan előtt. **(16)** Lakóhelyül 1700-ban egy kétemeletes faházat ácsoltatott a monostor romjai mellé, majd 1702-ben kezdte meg a monostor újjáépítését. **(1), (4), (21)** Az újjáépítés költségeit elsősorban a kajári és a mórniczidai birtokokból származó jövedelem fedezte. Göncz apát irányításával 1702-ben kiépítették a Porva felé vezető „Barát-utat”, valamint saját költségén utat vágatott az elvadult erdőkön-bozótokon át monostortól Odvas-kőig („Advaskő”-ig). Ezzel Ugod felől is megközelíthetővé vált a bakonybéli monostor. A lakhely és az utak kiépítése után a major rendbehozatala, bővítése volt a következő feladat. **(2), (4), (5), (21)**

A barokk kori újrainduláskor az újkori bakonybéli bencés közösség és Szent Móric kapcsolatának mélységére utal, hogy amikor Göncz Czelesztin vezetésével visszaköltöztek az első szerzetesek a völgybe, fel sem merült bennük, hogy az újrainduló monostort ne az eredeti védőszent oltalmába ajánlják. **(20)**

Bakonybél és környéke is az 1703 júniusában kirobbanó, II. Rákóczi Ferenc vezette magyar nemzeti függetlenségi és rendi szabadságharc hadszíntere lett, ezért az apátság körüli rekonstrukciós munka egy ideig szünetelt. A majorság és környéke a harc kezdetén kuruc hadak területe volt. Az apátságot 1705-től német császári-királyi hadsereg foglalta el, majd 1706-tól újra visszatértek a kuruc csapatok. **(5)**

Göncz apát 1707 őszén a szerzeteseivel együtt egy-két szolgálta, cseléd társaságában beköltözött a bakonybéli monostorba és ezután innen irányította a munkálatokat. Időközben gyakran elutazott a pannonhalmi főapátságra. **(16)**

A csatározások komoly veszteséget okoztak az apátságnak, például a császári és a kuruc csapatok 1709. évi nyári összecsapása során kigyulladt és porig leégett a Pápa melletti agyaglikai kétkerekes malom, amely a rekonstrukciós munkák egyik pénzforrása volt. A kuruc csapatok 1709 őszén visszavonultak és az 1711. évi szatmári megegyezés után viszonylag békés időszak következett. **(4)**

Göncz apát bakonybéli munkásságának Karner Egyed pannonhalmi főapát 1709 tavaszán bekövetkezett halála vetett véget. Göncz apátot 1709. május 1-én pannonhalmi főapáttá választották. A főapát ekkor már 70 éves volt, és az 1722-ben bekövetkezett haláláig a pannonhalmi közösséget szolgálta. A nagy iramban elkezdett bakonybéli rekonstrukciós tervet Vidlics Ferenc apát folytatta. **(2), (3), (4)**